

Hvorfor fokusere på innvandrerne?

Etter drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i slutten av januar 2001 ble kong Harald spurt om hva vi alle nå burde gjøre for å unngå gjentakelser. Det kunne selvfølgelig ikke gis noe presist svar, men han oppfordret alle "til å gå i seg selv", for å tenke etter om det er noe hver og en har gjort som har kunnet bidra direkte eller indirekte til grunnlaget for en slik ugjerning, og hva vi kan gjøre for å fjerne grunnlaget for at noe tilsvarende skal kunne skje igjen. Statistisk sentralbyrå bør ikke være unntatt fra en slik oppfordring til å vurdere sin egen aktivitet.

Lars Østby

Fellesnevneren for de innvandrerrelaterte prosjektene SSB har gjennomført, er at de dekker et behov for å beskrive en side av det norske samfunnet som har vært under rask endring de siste tiårene, endringer som ikke har vært tilstrekkelig beskrevet, og som samtidig har vært et sentralt politisk stridstema. Formålet har ofte vært knyttet til å beskrive og analysere i hvilken grad og på hvilken måte innvandrerne blir integrert i det norske samfunnet. De aller fleste prosjektene er utviklet i samarbeid mellom SSB og oppdragsgiverne, noen ganger på deres, noen ganger på vårt initiativ.

I ettertid kan det synes som om det er stilt relativt få spørsmål ved det arbeidet med statistikk og analyse av innvandring og innvandrere som er utført gjennom det siste tiåret. De begrepene vi bruker i statistikken synes å være allment akseptert, mens vi har møtt kritikk for enkelte av de betegnelsene vi bruker på disse begrepene (se Bjertnæs 2001).

Man har også reist spørsmål om hvorvidt vi legger for stor vekt på å beskrive rene overgangsproblemer, slike som blir borte etter hvert som tiden går. Det har videre vært spurt om ikke innvandrerne er en gruppe som har nok problemer i det norske samfunnet allerede, og om hvorfor vi skal beskrive den på kryss og tvers, mer grundig enn mange andre tilsvarende "utsatte" grupper.

Fra hold med uttalt skepsis til norske innvandringspolitikk er vi kritisert for "å holde tilbake informasjon", at vi vet mer om innvandringens uheldige konsekvenser enn det vi tør gå ut med. Det er viktig å understreke at hva som gjøres innenfor de oppdrag vi påtar oss, hviler på rent faglige vurderinger. Det ville være fullstendig fremmed for SSB av politiske grunner å holde tilbake korrekt informasjon som samfunnet har behov for. På den annen side må vi nok erkjenne at de temaer vi faktisk gjør til gjenstand for statistisk eller analytisk behandling, i økende grad er avhengig av de oppdrag vi får fra omverdenen.

Arbeidet med innvandringsstatistikk og -analyse er forankret i SSBs opplysningsplikt. Dersom et fenomen er sentralt nok i forhold til SSBs overordnede målsetninger og strategi, bør vi om mulig belyse dette dersom det kan gjøres på en faglig holdbar måte. Dersom analyser av et slikt fenomen vil utgjøre et viktig beslutningsgrunnlag for politikk og planlegging, er det enda viktigere at vi gir nødvendig og relevant informasjon. Disse avveingene må skje i samarbeid med viktige brukerinteresser, men den endelige avgjørel-

sen om *hvordan* arbeidet skal gjennomføres for å være faglig forsvarlig, til-
ligger SSB alene.

En konsekvens av at deler av arbeidsprogrammet til SSB blir finansiert gjen-
nom eksterne oppdrag, er at fordelingen mellom de ulike saksområdene
ikke nødvendigvis avspeiler den fordelingen det hadde blitt dersom vi ikke
var avhengige av oppdrag. I en situasjon hvor ansvarlig departement (i
første rekke KRD) etterspør et kunnskapsbasert grunnlag for innvandrings-
politikken, og hvor Norges forskningsråd har flere programmer hvor også
forskning om innvandring er prioritert, blir SSBs samlede arbeid innenfor
dette feltet av større omfang enn det er innen områder som ikke har en like
sterk ekstern etterspørsel.

Når arbeidet med innvandring vurderes, må også eventuelle negative effek-
ter trekkes inn. Det er internasjonale etiske retningslinjer for statistikkar-
beid som skal følges (<http://www.ssb.no/omssb/statlov/FN10.html>). Arbei-
det foregår heller ikke isolert fra den løpende samfunnsdebatt. Statistikklo-
ven og lov om personregistrering mv. setter klare rammer for behandling av
individinformasjon, hvor individets integritet går foran samfunnsmessig
nytte av at opplysninger blir kjent.

Statistikken må være relevant

Relevanskriteriet vil ha stor vekt for det som publiseres, men det er jo slett
ikke slik at ulike grupper har samme oppfatning av hva som er relevant.
Derfor er det viktig at vi gjennom analytisk kompetanse kan gjøre slike rele-
vansvurderinger på selvstendig grunnlag. Et temas egenverdi er viktig. Uan-
sett hvilke brukerinteresser som er inne i bildet, kan vi ikke la være å be-
skrive sider ved samfunnets utvikling som vi oppfatter som sentrale.

Mer enn halvparten av den nasjonale befolkningsveksten på 1990-tallet kan
direkte eller indirekte knyttes til innvandring. For Oslo er betydningen
langt større. Oslos samlede befolkningsvekst 1988-2000 var nesten 55 000
personer. Tilveksten i innvandrerbefolkningen i perioden var hele 87 pro-
sent av dette, og tilveksten av ikke-vestlige innvandrere var 80 prosent av
samlet befolkningsvekst. Vi må altså forstå innvandringen for å kunne for-
stå nasjonal og regional befolkningsutvikling.

Nye ulikheter i levekår, igjen både innenfor Oslo og på nasjonalt plan må
også forstås i sammenheng med innvandringene. Det er ikke bare mange
som selv har innvandret som karakteriseres med dårlige levekår, men i
noen grad også deres barn. Noen mener til og med at innvandringen skaper
en ny permanent underklasse som overføres fra en generasjon til den neste
(Wikan 1995). For andre er innvandrerens barn noen som er på vei mot
samfunnstopp (Aftenpostens aftenr. 9.2.2001). Slike lagdelingsproses-
ser har vi en klar forpliktelse til å identifisere og å forstå.

Brukernes behov må imøtekommes - ofte

Det må legges stor vekt på hva allmennheten etterspør, og sentrale bruke-
res behov er alltid viktige. Allmennhetens behov kan være vanskeligere å
identifisere, og de kan være vanskeligere å forholde seg til fordi behovene
kan være så mange og så ulike. Innvandrerne er selv også en del av denne
allmennheten. Allmennhetens behov representeres ofte av media, hvor ne-
gative bilder nok lettere får plass enn de positive. Innvandrerens kriminali-
tet står i medias fokus hver gang det gjøres grove forbrytelser med bak-

Ut fra egne prioriteringer og med sam-
arbeidsavtaler med først Kommunal-
og arbeidsdepartementet og seinere
Kommunal- og regionaldepartementet
(KRD) har arbeidet med innvandrers-
tattikk fått et betydelig omfang. Sam-
arbeidsavtalen har ført til det ble utvik-
let en standard klassifisering av inn-
vandrere (Statistisk sentralbyrå 1994)
og at statistikkgrunnlaget er blitt bety-
delig bedre. Det er etter hvert også
utviklet en kompetanse som har gitt
SSB en rekke oppdrag for å produsere
skreddersydd statistikk med innvand-
rere i fokus, og på oppdrag fra KRD
og fra Norges Forskningsråd er det
utført mange analytiske prosjekter.
Eksempler er gitt i rammen på neste
side.

Blant sentrale publikasjoner knyttet til dette arbeidet, nevner vi først og fremst Vassenden (1997), Bjertnæs (2000), Hauge (2000) og Statistisk sentralbyrå (2000, se også SSBs hjemmeside på internet, <http://www.ssb.no/befolkning>). Samarbeidet med KRD har også ført til en betydelig utvidelse av den løpende befolkningsstatistikken.

Som eksempler på oppdragsprosjekter nevner vi generelle leveårsundersøkelser (Blom 1998), arbeidsmarkedsstatistikk og -analyse (Mathiesen 2001, Blom 1996, 1997, <http://www.ssb.no/innvarb/>), ulike sosialstatistiske tema (Kalve 1999, Osmunddalen og Kalve 1996, Lofthus og Osmunddalen 1998), kriminalitet (Gundersen mfl. 2000, Hustad 1999), inntekt (Vassenden 1997, Bjertnæs 2000, <http://www.ssb.no/inntinnv/>), holdning til innvandring (Blom 1999a), bokonsentrasjon blant innvandrere (Blom 1999b) og arbeid om diskriminering (Østby 2000a) og integrasjon (Østby 2001). Integrasjon har vi også arbeidet med i andre sammenhenger, se Østby (1997 og 2000b). Det er også prosjekter under arbeid, og flere kommer nok til etter hvert.

grunn i innvandrer miljøer. Generelle problemer, som de knyttet til trygdemisbruk ved årsskiftet 2000/2001, gis ofte en spesifikk innvandrevinkling dersom også innvandrere er innblandet. For SSB er det et dilemma at sammenhenger som er ganske kompliserte, ofte må forenkles når vi publiserer tall og tabeller. Slike forenklinger blir noen ganger ytterligere "tabloidisert" i media, og i vår publisering må vi ha dette hensynet i minnet.

Sentrale brukeres behov kan oftere få gjennomslag ved at de samtidig kan betale for at arbeidet gjøres. Relativt ofte er det sammenfall mellom det SSB bør gjøre ut fra den opplysningsplikt vi har og det sentrale brukere etterspør. Allmennheten har sjelden muligheter til å kjøpe større utviklingsprosjekter, annet enn gjennom påvirkning av myndighetenes prioriteringer. Vi må derfor være særlig oppmerksomme på allmennhetens behov og behovene til grupper som ikke så lett kan kjøpe tjenester for å kunne ivareta vår opplysningsforpliktelse.

Er det stigmatiserende å være i fokus

Dersom en føler seg lite velkommen eller til og med utstøtt av samfunnet, er det trolig en ekstra belastning å være i fokus, selv om det er som gruppe og ikke som individ. Derfor skal vi alltid være forsiktige med hvordan resultater fra statistiske undersøkelser presenteres. Feilaktig brukt kan statistikken virke stigmatiserende.

Men det at resultatene i seg selv oppfattes som belastende, er ikke alene grunn god nok til å la være å publisere dem. Dersom det påvises at personer med de aller høyeste inntektene betaler relativt mindre i skatt enn personer med mindre inntekt, kan en tenke seg at skattesystemet legges om for at det bedre skal følge en intensjon om progressiv beskatning. De høyinntektsgruppene som rammes av en omlegging, vil selvfølgelig ikke ha noen mulighet til å hindre at slik informasjon kommer fram. Det må altså være svært sjelden at en gruppe som ikke liker resultatene kan unngå at de kommer fram, dersom de vurderes som relevante.

Kriminalitet blant innvandrere beskrives ofte på en slik måte at mange innvandrere føler seg mistenkeliggjort. Lar vi være å bruke nasjonal bakgrunn som en dimensjon (blant mange) i statistikk om kriminalitet, åpner vi for allehånde spekulasjoner om hvor stor innvandrernes kriminalitet er. Slike spekulasjoner kan være overdrevne og basert på groteske enkelttilfeller. Løsningen må være å presentere tall for kriminalitet også blant innvandrene, og *samtidig* trekke inn andre variabler som vi vet er viktige for å forstå kriminaliteten. En gruppe som består av mange unge menn, skal ikke sammenliknes med en befolkning som består av mange eldre kvinner. En gruppe hvor mange har en traumatisk krigsbakgrunn, har andre forutsetninger enn de som har vokst opp i trygge og stabile samfunn. Materielle levekår har stor betydning for art og omfang av kriminalitet i en gruppe. Tall må altså settes inn i en tolkningsramme.

"Beskriver eller konstruerer vi virkeligheten?"

Hansen (1999) tar opp det at vi plasserer mennesker i kategorier, og de betegnelser for deres levekår og livsløp som samfunnsforskningen bruker, ved å stille spørsmålet i overskriften. Han understreker at andre begreper og alternative inndelinger i kategorier ofte kan gi andre konklusjoner. Det kan sies mye negativt om å sette mennesker i båser, om å overse individets spesielle kvaliteter, og ikke ha vilje eller evne til å bruke *all* tilgjengelig infor-

masjon om et individ. Statistikken må likevel benytte seg av samletall, se på gjennomsnitt, studere forskjeller mellom grupper, men samtidig bære med seg erkjennelsen om at dette er en forenkling av virkeligheten. I hvilken grad vi faktisk konstruerer virkeligheten gjennom våre beskrivelser, må vi forholde oss til i alt vårt arbeid.

Studerer innvandrerne som individer eller som medlemmer av en gruppe?

Under et seminar i Statistiska Centralbyrån (SCB) i Stockholm 8.2.2001 framholdt statsråd Mona Sahlin, ansvarlig for integrasjonsspørsmål, nødvendigheten av å studere innvandrerne som individ, og at dette blir viktigere jo lenger innvandringen har vart. Når vi skal produsere statistikk og analysere, kan likevel ikke denne rettesnoen legges til grunn. Vi er nok alltid avhengige av våre kategorier, men som statistikere og samfunnsforskere må vi hele tiden ta inn over oss den makt det ligger i å definere kategorier, begrep og analysevinkler, som er et viktig grunnlag for beskrivelse og forståelse. Likevel er en slik plassering av unike individer i unyanserte grupper nettopp det vår type beskrivelse og empiriske analyse handler om.

Det hevdes noen ganger at dersom en plasserer folk i kategorier som virker ekskluderende, slik noen mener at begrepene i innvandrerdebatten gjør (Chaudry i Bjertnæs 2001), kan en ikke vente at de individene som plasseres "utenfor" samfunnet samtidig oppfatter seg som en del av dette samfunnet. Mye av kritikken baserer seg på at personer må inkluderes, de må ikke kategoriseres som innvandrere og dermed ikke være medlemmer av samfunnet på linje med andre. Statistiska Centralbyrån i Sverige har måttet ta konsekvensen av dette ved å utrydde ordet "innvandrer" fra sin terminologi, fordi det ikke lenger hørte hjemme i svensk migrasjons- og integrasjonspolitik (ikke *innvandrings*politikk).

Våre kategorier bygger ofte på at gruppene skal være gjensidig utelukkende, en plasseres enten som innvandrer, eller en som ikke er innvandrer. På den måten inviteres en til å tenke "dem", til forskjell fra "oss". Men like lite som man tror at "oss" er en homogen gruppe uten indre differensiering, inviteres en til å oppfatte "dem" som en homogen størrelse. En svensk innvandrer har trolig lite til felles med en iraker. Kategoriene skal altså ikke gis et videre innhold enn det som definisjonsmessig trengs for å etablere dem. Som statistikere skal vi være glade for at det finnes andre fagfolk, som antropologer, biografer, historiefortellere og forfattere, som formidler det enkelte individet i all sin kompleksitet. Begge typer tilnærminger er imidlertid nødvendige for å forstå de prosessene som er vårt tema.

En kan selvfølgelig diskutere hvor viktige statistiske begrep er for følelser og meningsdannelse. Det skal vi ikke gjøre her. En kan også vurdere i hvilken grad problemer skyldes selve begrepet, eller de betegnelser (merkelapper) som vi bruker på det. Det gjøres heller ikke. Her skal vi forsøke å begrunne bruken av våre begreper og illustrere noen av poengene ved å presentere noen enkle analyser.

Mener en i SSB at alle innvandrere er like, siden de plasseres i samme gruppe?

Vi i SSB er kanskje mer enn mange andre klar over at gruppen innvandrere er så heterogen at den ikke egner seg til analytiske formål. Nettopp i denne erkjennelsen ligger behovet for mye og god statistikk for å forstå innvand-

ringen. Innvandrerne har ikke annet til felles enn en bakgrunn fra et annet land enn Norge, og at de nå er i Norge. Deres bakgrunn er fra de aller fleste av verdens land (over 200), fra de aller rikeste til de aller fattigste, fra de aller mest til de aller minst moderne samfunn vi har i verden. For de fleste fordelinger vil de oppvise langt større variasjonsbredde enn de som ikke er innvandrere. Vi må altså dele ytterligere inn etter hvor i verden innvandreren har sin bakgrunn. Innvandrerne har kjønn, alder, sosial bakgrunn, klasse og alt annet som inngår i vanlige sosiale analyser. I tillegg er det viktig å vite hvor lenge de har bodd i Norge for å kunne følge og å forstå deres integrering.

Det vil også være viktig å se hvorfor innvandreren søkte seg til Norge, var det av nød eller lyst? En som kommer for å arbeide har helt andre forutsetninger enn en som flykter fra forfølgelse, selv om de kommer fra samme land. En som kommer for å starte eller gjenoppta et familieliv vil ha en annerledes vei inn i det norske samfunnet enn en som kommer alene uten å ha noen kontakter her fra før. Ledetråden må være at de gruppene vi bruker er *relevante* i forhold til de problemstillingene de anvendes på.

Tjener denne hangen til å samle folk i grupper noe godt formål?

Dette må åpenbart være Statistisk sentralbyrås mening, ellers ville vi vel ikke fortsatt med det. Blanck (2000) skriver i en artikkel med overskriften "Etniska kategorier motverkar diskriminering" at positiv særbehandling av minoriteter motvirker etnisk diskriminering, og dette *krever* at det finnes en etnisk klassifisering¹. Han sier at dette er en selvfølgelighet i USA, men møtes av motstand i Sverige.

Blanck mener at de benevnelser vi bruker, det være seg innvandrere, integrasjon eller mangfold (på norsk kunne vi kanskje legge til fargerikt fellesskap) avspeiler den virkeligheten de oppstår i, og at lansering av nye begrep er forsøk på å påvirke denne virkeligheten. Dersom det er et ønske om å oppnå øket integrasjon eller etnisk mangfold i samfunnet, krever det svar på følgende spørsmål: Hvilke etniske grupper har vi i landet, og hvilken betydning har den etniske sammensetningen innenfor ulike områder som arbeidsmarked eller høyere utdanning. For å besvare disse spørsmålene, må vi ha relevant statistikk.

Artikkelen til Blanck tar utgangspunkt i et arbeid av Åsard og Runblom (2000). Her gir de noen hovedpunkter fra et større arbeid om positiv særbehandling i Sverige og USA. Positiv særbehandling av grupper er ikke en selvfølgelighet, men den kan begrunnes i å ville fjerne "urimelige" forskjeller. Skal positiv særbehandling innføres i Sverige, innebærer dette at det må finnes en kategorisering, presise målangivelser og en nøyaktig kartlegging av befolkningen og arbeidskraften (Åsard og Runblom 2000, side 6). Videre kan legges til at en målsetting om å bekjempe diskriminering, må bygge på akkurat de samme forutsetningene. Uten måling av diskrimineringen mot innvandrere vil det ikke være mulig å evaluere skikkelig det arbeidet som gjøres for å bekjempe den (se Østby 2000a).

Burde vi kartlegge etnisitet?

Disse to sist refererte artiklene snakker om etniske grupper, uten å definere dem i klartekst. Vi har for tiden ingen informasjon om etnisitet i SSBs statistikk, men temaet har en viss forhistorie (se Søybye 1998). Det finnes betydelige motforestillinger mot å drive etnisk kartlegging, og for norsk statistikk

mangler det legale grunnlaget for dette. Landbakgrunn er ofte av like stor relevans som etnisitet, og dette er en informasjon vi har i våre registre. Vi vet ikke om en innvandrer fra USA (amerikansk statsborger, født i USA) har hvit, farget eller spansk ("hispanic") bakgrunn, men for mange (ikke alle) formål er ikke dette nødvendig å vite. Vi vet heller ikke mye om grupper som mangler en nasjonalstat, som f.eks. kurdere som i våre statistikker kan ha bakgrunn fra Tyrkia, Irak, Iran, Syria eller Aserbajdsjan. For dem som kommer fra det tidligere Jugoslavia, og fra andre områder med etniske konflikter, som Palestina og Sri Lanka er dette informasjon som etterspørres.

Folke- og boligtellingerne i Norge inkluderte etnisitet i over hundre år inntil 1970, som var den siste sametellingen. Formålet med å kartlegge etnisitet hadde lenge vært å gi en beskrivelse av den samiske og kvenske befolkningen. Det ble det etter hvert mindre og mindre etterspørsel etter og aksept for, men under en økende bevissthet blant samer om deres status som urbefolkning, kommer det noen ganger fram ønsker om å gjenoppta slike tellinger. Dette synes på mange måter paradoksalt, men kan forstås som uttrykk for en minoritets krav om å bli sett. Det er neppe likegyldig for samenes rett til naturressursene om det er 10 000 eller 100 000 samer i Norge.

Folketellingene i flere land, som USA, Canada og Storbritannia kartlegger etnisitet, ved at folk bes om å plasserer seg i en av noen få oppgitte etniske grupper. De unngår å definere etnisitet, men de dimensjonene som inngår (se Haskey 1997) har mye til felles med den definisjonen vi presenterte i note 1. Haskey legger vekt på at det inngår flere faktorer, som hver inneholder flere dimensjoner, og at de er delvis overlappende. Han omtaler tre hovedfaktorer hvor deler inngår i den britiske folketellingens etnisitetsbegrep: "*racial*" *characteristics*, herunder hudfarge og landbakgrunn, *religion*, og *kultur/språk* (Haskey 1997, s. 17). I forhold til identitetsdannelse er det relevant å la folk selv plassere seg i den etniske gruppe de føler å tilhøre, mens diskriminering nok ofte er resultat av hvordan omverdenen oppfatter dem.

For de fleste formål som norsk innvandringsstatistikk skal tjene, synes likevel ikke etnisitet å være en savnet variabel. Langt på vei er det tilfredsstillende å bruke fødeland for dem som selv har innvandret, og foreldrenes fødeland for de barna de føder i Norge etter innvandring. Foreløpig har det ikke vært nødvendig å ta stilling til om landbakgrunn også skal følge flere generasjoner. Noen argumenter mot slutten av artikkelen kan tale for å føre landbakgrunnen over flere generasjoner dersom vi på denne måte får bedre forståelse av individets levekår og livsløp.

Haug (2000) skriver om Europarådets arbeid med demografiske beskrivelser av nasjonale og innvandrede minoriteter. Hans grunnholdning er at etnisitet av flere grunner ikke er så godt egnet for befolkningsstatistiske eller demografiske formål. Ett fundament for dette arbeidet, som ikke er uproblematisk i et Europa hvor enkelte land fortsatt ikke har noen offisiell anerkjennelse av at det finnes minoriteter innenfor nasjonalstatens grenser, er at hver enkelt minoritet må ha en rett til å bli sett, i statistisk sammenheng betyr det retten til å bli identifisert og talt.

Eksempler på bruk av SSBs data

Det forsøkes i det foregående å begrunne at det bør lages relativt detaljert statistikk om innvandrere, som for mange andre grupper i samfunnet. Hen-

sikten er å gi en nyansert beskrivelse av sosiale forskjeller, og å følge sosiale prosesser. Det er ikke noe mål å drive elendighetsbeskrivelse, tvert om vil et nyansert bilde inneholde både positive og negative trekk. Selv der hvor en påviser store forskjeller mellom ulike innvandrergupper, eller der bildet er negativt, ville det ikke være riktig å undertrykke dette, dersom det er en relevant beskrivelse.

Integrasjonsbegrepet

Hovedperspektivet i mye av det vi gjør vil være integrasjon, men mye av arbeidet ligger i å etablere en statistisk god nok beskrivelse av innvandrere i Norge. Dette trenger vi som grunnlag for å lage nødvendige sammenlikninger. Det er ikke nok å vite antallet innvandrere som er arbeidsledige, yrkesaktive, under utdanning eller liknende, vi må også vite hvor stor gruppe de enkelte yrkesaktive, arbeidsledige og skoleelever er hentet fra.

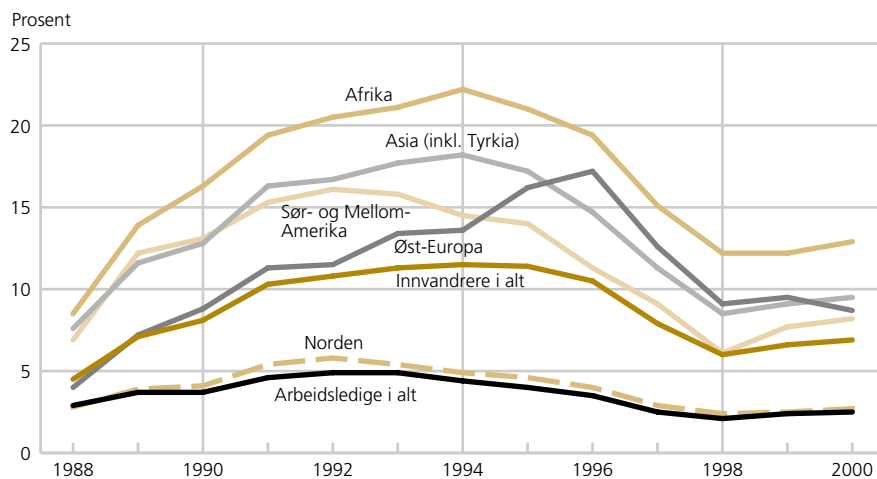
Det er en avgjørende forutsetning for å bli integrert i Norge at en selv og familien har mulighet til å forsørge seg med inntekten fra eget arbeid. En drøfting av dette finnes f.eks. hos Østby (1997). Det er vanskelig å tenke seg annet enn i unntakstilfeller at innvandrere i yrkesaktiv alder vil føle seg som en del av det norske samfunnet, og vil bli oppfattet som det, dersom det er permanent avhengige av overføringer for å opprettholde livet. Den viktigste arena for integrasjon blir på denne måten arbeidsmarkedet.

Arbeidsledigheten er varierende, men dels uforholdsmessig stor, blant innvandrere

Statistisk sentralbyrå har i lang tid fulgt utviklingen i arbeidsledighet blant førstegenerasjons innvandrere, og sett på hvordan den har variert med varierende konjunkturer, hvordan den påvirkes av oppholdstiden i Norge, og hvordan den varierer mellom ulike grupper av innvandrere. Dette gjøres ut fra en forutsetning om at veien inn i det norske samfunnet ofte går gjennom arbeidsmarkedet. For mer detaljerte opplysninger om arbeidsmarkedsforhold, se f.eks. Mathiesen (2001), Bjertnæs (2000), Holter (2000) og Blom (1996). Gjennomgående har innvandrere fra Norden, resten av Vest-Europa og fra Nord-Amerika en arbeidsledighet som i nivå og utvikling ligger svært nær gjennomsnittet i Norge.

For disse gruppene spiller det ingen rolle hvor lenge de har bodd i Norge.

Figur 1. Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, etter landbakgrunn. Utgangen av november 1988-2000

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk.

Innvandrere fra ikke-vestlige land viser et helt annet mønster. Deres arbeidsledighet er gjennomgående tre til fem ganger høyere enn gjennomsnittets, se figur 1. Når arbeidsledigheten øker ved konjunkturedgang, starter økningen først blant ikke-vestlige innvandrere, og forbedringen i arbeidsmarked blir merkbare seinere for dem enn for andre. Vi ser også at den registrerte arbeidsledigheten er relativt lav for dem som har vært i landet mindre enn fire år, høyere for gruppen som har vært her 4-6 år, og noe lavere for dem som

har vært her lenger. At arbeidsledigheten er lavest de første årene etter ankomst, henger trolig sammen med at det er mange som i denne perioden ikke har opparbeidet seg noen rettigheter til arbeidsledighetstrygd, og at de vurderer muligheten til å få jobb som svært liten. Ofte tar det noe tid før en innvandrer får arbeidstillatelse. Det kan også være manglende godkjenning av utdanningen den første tiden. Det er derfor ikke så mange grunner som taler for å la seg registrere som arbeidsledig. En mer inngående analyse av arbeidsledighet, finnes hos Blom (1996).

Arbeidsledigheten varierer mye etter hvilken region innvandrerne kommer fra. Innvandrere fra vestlige land har en arbeidsledighet på linje med den gjennomsnittlige i Norge. De som er kommet fra Afrika har hele tiden hatt høyere arbeidsledighet enn de som kom fra Asia og Latin-Amerika. De relative forskjellene synes å være ganske uavhengig av konjunktorene i Norge, men nivået avhenger av konjunktorene. Innenfor hver region er det stor forskjell mellom landene. Det er gjennomgående langt vanskeligere for innvandrere fra Somalia og Irak enn for noen andre å få arbeid, mens arbeidsledigheten blant innvandrere fra Sri Lanka og Chile er relativt lav.

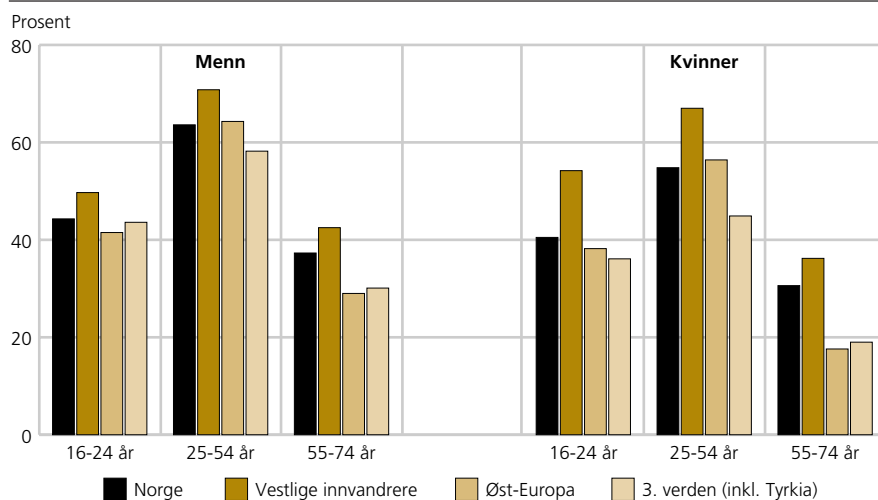
Andelen arbeidstakere er lav blant ikke-vestlige innvandrere

Den registrerte arbeidsledigheten gir bare delvis et bilde av forholdene på arbeidsmarkedet. Det er også interessante variasjoner i andelen som er arbeidstakere (figur 2), her målt som den prosentandel i en gruppe som forventes å arbeide (som ansatt) minst seks dager, og mer enn tre timers arbeid pr. uke i gjennomsnitt. Den løpende statistikken for innvandrernes sysselsetting omfatter foreløpig ikke de selvstendig næringsdrivende, men hovedtrekkene i de følgende avsnittene ville neppe blitt annerledes (<http://www.ssb.no/innvarb/>). Siden aldersfordelingen blant innvandrerne skiller seg svært mye fra den øvrige befolkningen, skal vi se på andelen arbeidstakere innenfor noen brede aldersgrupper.

Blant innvandrerne fra ikke-vestlige land er det lavere andel arbeidstakere enn det er for vestlige innvandrere og de som ikke har innvandret (figur 2). Dette gjelder i alle aldersgrupper. Nærmest landsgjennomsnittet kommer unge menn fra Asia, noe som kanskje henger sammen med at de sjeldnere er under utdanning. Stort sett er det flere arbeidstakere blant dem som har vært lenge i Norge enn det er blant dem som har vært her kort tid.

Forskjellen mellom andelen menn og kvinner som er arbeidstakere, er større blant ikke-vestlige innvandrere enn den er blant andre grupper, innvandrere eller ikke. Forskjellen mellom kjønnene er størst i aldersgruppen 25-54 år, og mindre blant de eldre og de yngre. Dette kan henge sammen med ulikheter i småbarnsmødres yrkesdeltaking, men det har vi ikke data som kan belyse. For eldre yrkesaktive (55-74 år) er forskjellene innbyrdes mellom de enkelte

Figur 2. Andel arbeidstakere blant førstegenerasjons innvandrere, etter region og alder. Menn og kvinner. 4. kvartal 1999. Prosent

Kilde: Arbeidsmarkedsstatistikk.

innvandrergруппene, og mellom innvandrere og de som ikke har innvandret, overraskende små (figur 2).

Flyktninger har ofte en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet (lavere andel sysselsatte, høyere andel arbeidsledige) enn andre innvandrere fra de samme regionene. Det kan være flere grunner til dette, blant annet at flyktningene oftest har få eller ingen kontakter i Norge før de kommer, de kan ha en svært traumatisk bakgrunn fra hjemlandet, de kommer ofte fra land hvor forholdene likner lite på de norske etc. Som en kunne håpe, blir forskjellene i tilknytningen til arbeidsmarkedet mindre etter hvert, bl.a. som følge av de integreringsprogrammene som flyktningene gjennomgår, men helt forsvinner de ikke (Bjertnæs 2000, Østby 2001). Mye synes å være avhengig av forholdene da flyktningene kom til landet, de som kom i en periode med sterk etterspørsel etter arbeidskraft synes å ha varig bedre forhold til arbeidsmarkedet enn dem som kom under en lavkonjunktur (Blom 1996).

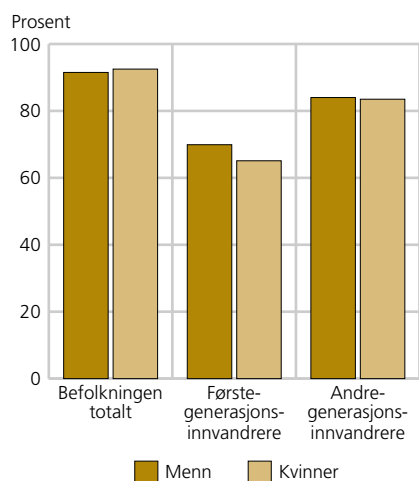
Men selv for flyktningene bedrer forholdene seg med botiden. Mathiesen (2001) viser i tabell 14 arbeidstakerprosent² over 60 for de som kommer fra Chile og Sri Lanka. For flyktninger fra Vietnam har den steget fra 29 til 43 på to år, og blant dem fra Somalia var prosenten gått opp fra 21 til 27.

Innvandrerne er i restaurant- og rengjøringsvirksomhet

Ikke-vestlige innvandrere som kommer i arbeid har ikke samme fordeling mellom næringene som resten av de ansatte (se også Bø og Hugaas Molden 2000). Til sammen er 4 prosent av arbeidstakerne i Norge å finne i hotell- og restaurantvirksomhet og rengjøring. Blant innvandrere fra Asia gjelder dette 23 prosent, fra Afrika 24 prosent og fra Latin-Amerika 21 prosent (<http://www.ssb.no/innvarb>, tabell 4). De er til gjengjeld dårlig representert i bygg- og anlegg, forretningsmessig tjenesteyting utenom rengjøring, og til dels også i industrien.

Det er verdt å merke seg at alle disse tallene som er gitt for arbeidsmarkedet gjelder bare personer som selv har innvandret, førstegenerasjons innvandrere. Deres barn er stort sett under 30 år, og det er ikke mulig å gjøre noen gode sammenlikninger mellom generasjonene. Denne gruppen blir etter hvert såpass stor at tiden trolig snart er inne til å prøve å etablere noen sammenliknbare grupper.

Figur 3. Andel 16-18-åringer i videregående skole i prosent av årskull. 1. september 1997

Kilde: Utdanningsstatistikk.

Flere under utdanning blant innvandrernes barn enn blant de som selv har innvandret

Utdanning blir ofte ansett som en avgjørende forutsetning for å komme inn på arbeidsmarkedet, og dermed for integrasjon. Nå er det riktignok til staidighet historier i avisene om innvandrere fra Øst-Europa og fra land i den tredje verden med god utdanning, ofte fra Norge, som likevel har sendt hundrevis av jobbsøknader uten positiv respons. Til tross for dette er yrkesdeltakingen høyere blant velutdannede innvandrere enn andre (Blom 1998).

Figur 3 er i likhet med hele dette avsnittet om utdanning hentet fra Hauge (2000). Figuren viser at i befolkningen var det i alt 92 prosent av 16-18-åringene i 1997 som var i videregående utdanning. Blant dem som selv hadde innvandret var bare 68 prosent av kullet i utdanning på dette nivået, mens det blant norskfødte med to utenlandsfødte foreldre var 84 prosent. Hovedtyngden i begge disse gruppene er innvandrere fra ikke-vestlige land.

Det viser seg altså at andregenerasjonen har betydelig høyere utdanningshyppighet enn de som selv er født i utlandet. Mens det i hele elevmassen er litt høyere utdanningsfrekvens blant jenter enn blant gutter, er det likt for andregenerasjon og 5 prosent høyere frekvens blant gutter enn jenter blant dem som selv har innvandret. Fra 1994 til 1997 gikk utdanningsfrekvensen opp i alle de tre gruppene, slik en kunne vente som resultat av Reform 94. Oppgangen var sterkest blant førstegenerasjons innvandrere, fra 60 til 68 prosent.

Av dem som gikk ut av grunnskolen i 1994, gikk 97 prosent av alle elever direkte over i videregående skole. Tilsvarende andel var 92 prosent blant andregenerasjons innvandrere og 89 prosent blant dem som selv var født i utlandet. Her er det ingen forskjeller mellom hvor i verden en kommer fra, men blant dem som hadde bodd i landet mindre enn fire år da de avsluttet ungdomsskolen, var det en av fire som forlot utdanningssystemet.

Et annet interessant kriterium er å se hvor mange som har avsluttet treårig videregående utdanning innen fire år etter avsluttet grunnskole. Den høyeste andel som gjennomførte utdanningen så raskt finner vi blant andregenerasjons innvandrere, mens førstegenerasjons innvandrere ikke bare deltar sjeldnere i videregående utdanning, men de har en betydelig langsommere vei enn andre gjennom skolen.

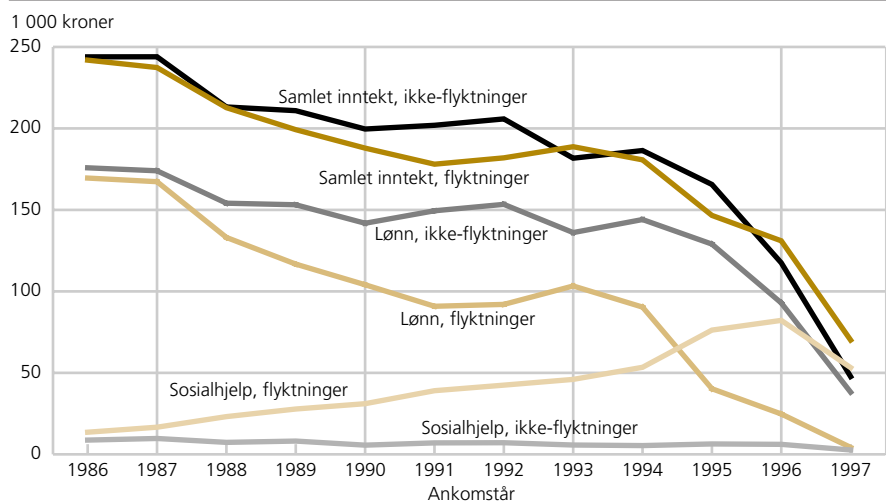
Ser vi på høyere utdanning, er noen av forskjellene de samme. Mens 27 prosent av alle i aldersgruppen 19-24 år var i universitets- og høgskoleutdanning i 1997, gjaldt det 22 prosent av andregenerasjonen og bare 11 prosent blant dem som selv har innvandret til Norge. Utviklingen over tid viser litt overraskende at utdanningsfrekvensen blant andregenerasjons innvandrere har avtatt fra 27 til 22 prosent fra 1994 til 1997. Dette må ses i sammenheng med at arbeidsmarkedet er blitt betydelig lettere i perioden, men også det faktum at antallet andregenerasjons innvandrere i første halvdel av 20-årene har økt sterkt, og at tilveksten særlig har kommet fra grupper som tradisjonelt har lav utdanning i Norge.

Inntekten avhenger mye av botid i Norge, men varierer mye mellom gruppene

Det kan være til dels ganske komplisert å gjøre analyser av inntekten til innvandrergupper i Norge på en slik måte at det er mulig å sammenlikne ulike grupper. Det er gjort noen enkle sammenlikninger i Østby (2001), som vi skal omtale her. I figur 4 har vi sammenliknet to grupper innvandrere fra ikke-vestlige land, de som kom til landet som flyktninger og de som hadde andre grunner for sitt opphold. Begge grupper omfatter bare førstegenerasjons innvandrere.

Figuren viser samlet inntekt, lønnsinntekt og sosialhjelp i 1998 for flyktninger og andre innvandrere fra

Figur 4. Gjennomsnittlig sosialhjelp, lønnsinntekt og samlet inntekt i 1997 for ikke-vestlige flyktninger og ikke-flyktninger, etter ankomstår 1986-1997. 1 000 kroner

Kilde: Befolkningsstatistikk og Inntektsstatistikk.

ikke-vestlige land. Inntektene er fremstilt for hvert ankomstkull tilbake til dem som kom i 1986. Figuren viser at det er store forskjeller mellom de som er flyktninger og andre, spesielt de første årene etter ankomst til Norge. Når vi vet hvor ulike forutsetninger de to gruppene har for å komme inn i det norske samfunnet, er det kanskje ikke så rart. Når flyktningene som kom i 1993 har høyere inntekt enn de som ankom samme år og som ikke var flyktninger, skyldes nok det at 1993-kullet av flyktninger i stor grad var fra Bosnia, og at de av mange grunner lettere lot seg innpasse i arbeidsmarkedet. For de tidligst ankomne kullene er forskjellen mellom gruppene liten, og dette synes å kunne gi grunnlag for en viss optimisme.

Selv om det er store forskjeller mellom flyktninger og andre, er det kanskje enda større forskjeller mellom ulike grupper av flyktninger. Uten å skulle gå i detalj, refererer vi bare at mens det for flyktningfamilier fra Somalia tok 10 år før yrkesinntekten ble større enn sosialhjelpen, hadde flyktninger fra Sri Lanka større lønnsinntekt allerede ankomståret. Slik kunnskap kan være nyttig når ulike mottaksregimer skal evalueres.

Er det viktigere å lage statistikk over innvandrere enn å la være?

Som nevnt innledningsvis, er innvandringen trolig uttrykk for en av de viktigste endringsprosessene som pågår i Norge. Den har mye å si for befolkningstilveksten, den henger sammen med og er et uttrykk for globaliseringen, og viser et dynamisk og politisk omstridt trekk i omstillingen av det norske samfunnet. Den enkelte samfunnsborger har et klart behov for beskrivelse og forståelse av disse prosessene, som grunnlag for meningsdannelse og for sin deltakelse i politiske beslutningsprosesser. Den enkelte innvandrer kommer til et samfunn som i varierende grad greier å ta imot ham på en slik måte at møtet med samfunnet blir uproblematisk. Antakelsen om at det etableres en permanent underklasse er viktige å etterprøve. For å nå disse målene er det viktig å kunne ha et grunnlag i slike data og analyser som presentert i denne artikkelen.

Det er viktig å måle om politiske målsettinger nås

Ut fra allmenne likhetsidealer som ellers preger store deler av offentlig politikk, har skiftende regjeringer lagt til grunn en målsetting om at innvandringen skal være kontrollert (ha begrenset omfang), og at de innvandrere som får adgang til bo her, skal ha samme rettigheter og plikter som andre samfunnsmedlemmer. St.meld. nr. 17 (1996-97) Om innvandring og det flerkulturelle Norge (KAD 1996) har som ett av sine hovedbudskap: "Integrering, likestilling og deltakelse i et flerkulturelt Norge er en forutsetning for at samfunnet skal få del i innvandrernes ressurser og erfaringer" (s.7). Det heter videre at ".. det er et mål å motvirke at nye sosiale forskjeller, som følger skillet mellom personer med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen, oppstår og sementeres." (s. 7-8). Disse og mange andre utsegn i Regjeringens innvandringspolitiske plattform (KAD 1996, s. 7-9) forutsetter at de kan etterprøves empirisk.

Det er selvfølgelig viktig å følge med de årlige flyttemegetninger inn og ut av landet. Dette er lite kontroversielt. Men det er også nødvendig å gi informasjon om "hvordan det går" med innvandrerne, og med de ulike gruppene av innvandrere. Dette representerer en side ved samfunnet som vi har et godt grunnlag i våre statistiske registre for å beskrive, og det representerer et kunnskapsgrunnlag som sentrale og lokale myndigheter trenger for sine beslutninger. Det representerer også et nødvendig grunnlag for betydelige

delar av den innvandringsforskningen som foregår ved både i universitets- og instituttsektoren.

Integrasjon: Likhet i rettigheter, sjanser, utfall?

På SCBs seminar i februar definerte Mona Sahlin integrasjon som et spørsmål om å ha like rettigheter i samfunnet. Dette er et viktig aspekt ved integrering, men ikke det eneste. En kan nok like gjerne hevde at integrasjon handler om likhet i sjanser og likeverd i utfall. Dersom det skal være mulig å evaluere integrasjon ut fra om innvandrerne har de samme sjanser til å velge sin framtid som alle andre, og om forskjeller i utfall skyldes ulike preferanser mer enn ulike muligheter, så krever dette at vi kan analysere relevante grupper og relevante problemstillinger.

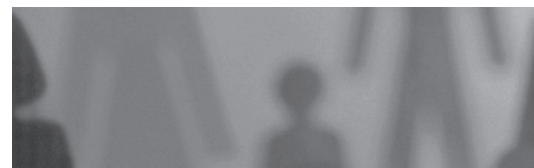
For å forstå innvandrernes vei inn i det norske samfunnet og ha muligheter til å lette denne veien dersom integreringen er for problematisk, trengs kunnskap om hvordan prosessene går. Slik kunnskap må være ganske detaljert fordi innvandrerne er en så lite homogen gruppe som tenkes kan. For å forstå prosessene må vi vite hvor folk kommer fra, hva deres bakgrunn for innvandringen er, når de kom, hvor lenge de har bodd her, om de har familie med seg eller er alene, om de danner familie, om familien dannes med en fra hjemlandet, fra Norge eller kanskje fra et tredjeland, hva slags utdanning de har med seg og hva slags utdanning de oppnår etter ankomst. Vi må kort sagt vite det samme om innvandrerne som vi må vite om andre grupper vi driver sosiale beskrivelser og analyser av. Lukker statistikken øynene for innvandringens mangfold, gir den også fra seg muligheten til å forstå det som foregår.

Skal folk aldri få fri seg fra innvandrerstempelet?

Er det virkelig nødvendig ikke bare å la en som engang har vandret inn til Norge forbli i sin innvandrerkategori resten av livet, men også la innvandrernes barn være såkalt andregenerasjons innvandrere? Dette er jo vitterlig personer som ikke har "vandret" noe sted. Det er helt klart ikke nødvendig å kalle innvandrernes barn født i Norge for innvandrere, særlig ikke hvis det blir oppfattet som ekskluderende (Bjertnæs 2001). Man kan jo lure på i hvilken grad den såkalte gjengvolden i Oslo skyldes denne betegnelsen, men den bør erstattes av noe annet.

Det man gjerne *ikke* vil forandre, er muligheten til å følge utviklingen i utdanning, arbeid, inntekt, levekår generelt for innvandrerne og dem som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Så lenge kjennskap til en persons innvandrerbakgrunn sier oss mye om hvilken sannsynlighet det er for hva slags utdanning vedkommende får, om han eller hun får problemer i arbeidsmarkedet, hva slags inntekt som oppnås etc., er dette en ytterst relevant kategori i vår statistikk og i våre analyser. Det kan i framtiden vise seg relevant å følge også flere generasjoner, men foreløpig er den del av innvandringen til Norge hvor slike analyser er relevante, så ny at det bare er innvandrerne og deres barn født i Norge som er store nok grupper til å være statistisk interessante.

Lar vi være å vise hvordan samfunnet sorterer sine medlemmer, er ikke dette å beskytte innvandrerne mot diskriminering eller "statistiske overgrep". Det er derimot å beskytte samfunnet mot innsikt i sine diskriminerende prosesser. Direktøren for det svenske Integrationsvårket, Andreas Karlgren, sa på det tidligere omtalte seminaret i SCB at det å ikke synliggjøre feil i

samfunnet, er maktmisbruk. Maria-Paz Acchardio fra svensk LO sa ved samme anledning at for å motvirke misforhold i samfunnet er det et minstekrav at vi kjenner til den urettferdigheten som begås.

Det er meget vanskelig å motarbeide diskriminerende prosesser, men uten å åpne for at de lar seg beskrive, uten innsikt i deres omfang, hvordan og hvem de rammer, hvem som går fri etc., blir det i hvert fall ikke mulig å motarbeide dem. Om samfunnet noen gang kommer dit hen at "innvandrersstatus", for en selv eller ens foreldre ikke betyr noe for ens livssjanser, skal det være en glede å slutte med slike analyser. Men den dagen synes ennå å ligge langt inn i framtiden.

1. Blanck gir ingen definisjon av etnisitet. I likhet med mange andre som bruker begrepet, legger han implisitt til grunn en oppfatning av innholdet uten å gi noen definisjon. Kunnskapsforlagets (1994) korte definisjon lyder: Etnisk gruppe er en gruppe mennesker som innenfor en større sosial enhet selv betrakter seg som en gruppe, og som pga. fellestrekk i språk, tradisjoner, kultur, fysiognomi eller andre kjennetegn også blir oppfattet som en gruppe av omverdenen. Denne definisjonen inneholder de fleste elementene som vanligvis blir brukt, se f.eks. Encyclopædia Britannica fra 1984 eller International Encyclopedia of Social Sciences fra 1968. Ett sentralt element i definisjonen er at det *både* er snakk om en egenskap som kan være selvdefinert, og tilskrevet av andre. Det er videre viktig å være klar over at inndelingen ikke uten videre er sammenfallende med nasjonalitet, men at den ofte *kan* være det. En oppfatning om felles avstamning vil være et minste felles multiplum å basere etnisitet på (Thomas Hylland Eriksen, pers. medd.).

2. Arbeidstakerprosent er antall arbeidstakere i en gruppe i prosent av alle personer i den samme gruppen

Referanser

- Bjertnæs, M. K. (2000): *Innvandring og innvandrere 2000*, Statistiske analyser 33, Statistisk sentralbyrå.
- Bjertnæs, M. K. (2001): Når ordene teller, *Samfunnsspeilet* 2001, 2, Statistisk sentralbyrå.
- Blanck, D. (2000): Etniske kategorier motverkar diskriminering. *Innvandrere och Minoriteter*, 4/2000.
- Blom, S. (1996): *Inn i samfunnet? Flyktningkull i arbeid, utdanning og på sosialhjelp*, Rapport 96/5, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1997): Tracing the integration of refugees in the labour market. A register approach. I The Siena Group Seminar on Social Statistics, "On the way to a multicultural society?" Neuchatel, Switzerland, June 5-6, 1997, s. 137-167.
- Blom, S. (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*, Rapport 98/16, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1999a): Holdninger til innvandring og innvandringspolitikk. Spørsmål i SSBs omnibus mai/juni 1999, Notater 1999/61, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. (1999b): Residential Concentration Among Immigrants in Oslo, *International Migration*, Vol. 37 (3) s. 617-641.
- Bø, T. P. og T. Hugaas Molden (2000): "Arbeid" i *Sosialt utsyn 2000*, Statistiske analyser 35, s. 81-100, Statistisk sentralbyrå.
- Gundersen, F. mfl. (2000): *Innvandrere og nordmenn som offer og gjerningsmenn*, Rapport 2000/18, Statistisk sentralbyrå.
- Hansen, E. J. (1999): Beskriver eller konstruerer vi virkeligheten - eksempler fra social forsknings klassifikasjoner, *Social Forskning*, Temanummer dec.-99, Sosialforskningsinstituttet, København.
- Haskey, J. (1997): Population review: (8) The ethnic minority and overseas-born populations of Great Britain. Population trends 88, Office for National Statistics, London.
- Haug, W. (2000): National and immigrant minorities: problems of measurement and definition, *Genus*, LVI (n. 1-2) s. 133-147.
- Hauge, I. (2000): Barn og unge med innvandrerbakgrunn, *Aktuell statistikk*, Mars 2000. Statistisk sentralbyrå.
- Holter, M. (2000): SOPEMI Norway 2000. Upublisert notat, Kommunal- og regionaldepartementet, november 2000.
- <http://www.ssb.no/omssb/statlov/FN10>: FNs økonomiske kommisjon for Europa: Grunnleggende prinsipper for offisiell statistikk.
- <http://www.ssb.no/innvarb/> Flere innvandrere i arbeid. Arbeidstakerstatistikk for innvandrere 4. kvartal 1999.
- <http://www.ssb.no/inntinnv/> Tverrkulturelle par har høyest inntekt. Inntektsstatistikk. Innvandrere, 1998.
- Hustad, A. E. (1999): Begår innvandrere mer kriminalitet enn andre? *Samfunnsspeilet* 1999, 3, side 2-8, Statistisk sentralbyrå.
- Kalve, T. (1999): *Innvandrerbarn i barnevernet*, Rapport 99/11, Statistisk sentralbyrå.
- Kommunal- og arbeidsdepartementet (1996): Om innvandring og det flerkulturelle Norge, St.meld. nr. 17 (1996-97).
- Kunnskapsforlaget (1994): Store norske forhåndleksikon A-Å. Oslo.
- Lofthus, E. og Å. Osmunddalen (1998): *Innvandrere og sosialhjelp – Får mer fordi de trenger mer?* Rapport 98/7, Statistisk sentralbyrå.
- Mathiesen, B. (2001): Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 1999, Notater 2001/11, Statistisk sentralbyrå.
- Osmunddalen, Å. og T. Kalve (1996): *Bofaste innvandreres bruk av sosialhjelp*, Rapport 96/4, Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (1994): Nye tall for innvandrerbefolkningen, *Ukens statistikk*, 23.
- Statistisk sentralbyrå (1997): Strategiplan 97-. *Planer og meldinger* 97/8.
- Statistisk sentralbyrå (2000): Innvandrerbefolkningen 1. januar 1999, *Aktuelle befolkningstall* 2/2000
- Søbye, E. (1998): Jødeforfølgelsene under den annen verdenskrig: Et mørkt kapittel i statistikkens historie? *Samfunnsspeilet* 1998, 4, s. 2-17.
- Vassenden, K. (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistiske analyser 21, Statistisk sentralbyrå.
- Wikan U. (1995): *Mot en ny norsk underklasse*. Gyldendal, Oslo.
- Østby, L. (1997): Measuring Indicators of Integration of Immigrants. S. 61-76 i Swiss Federal Statistical Office (red): "On the way to a multicultural society". The Siena Group Seminar on Social Statistics, Neuchatel 5-6 June 1997.
- Østby, L. (2000a): Hva oppnår vi ved systematisk registrering, oppfølging og kartlegging (monitoring) av diskriminerende handlinger? Foredrag på UDI-seminar om diskriminering 3.10.2000.
- Østby, L. (2000b): Migration Policy Needs for Indicators. Paper presented to The Siena Group Meeting Maastricht, The Netherlands, 21-23 May 2000. Vil bli publisert av CBS, Nederland.
- Østby, L. (2001): Beskrivelse av nyankomne flyktingers vei inn i det norske samfunnet. Notat for Lovutvalget, KR.D.
- Åsard, E. og H. Runblom (2000): Positiv særbehandling i Sverige och USA. IMER – Social forskning 4/00.